

تدوین مدل پویایی توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی با تاکید بر شاخص‌های پایداری خوشه‌های کسب و کار
(بررسی نقش منابع انسانی)

امیرحسین حاجی رحیمیان^۱، حسن دهقان دهنوی^{۲*}، ابوالفضل صادقیان^۳، محمدرضا دهقان اشکذری^۴

۱- گروه مدیریت، دانشکده علوم انسانی، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران. ahr_mail@yahoo.com

۲- گروه مدیریت، دانشکده علوم انسانی، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران (نویسنده مسئول) denavi2000@yahoo.com

۳- گروه مدیریت، دانشکده علوم انسانی، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران. sadeghianabolfazl1384@gmail.com

۴- گروه مدیریت، دانشکده علوم انسانی، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران. mr.dehghani@ut.ac.ir

چکیده

امروزه صنعتی شدن یکی از مهم‌ترین گام‌ها برای توسعه همه‌جانبه و متوازن کشورهای درحال توسعه محسوب می‌شود و از آنجایی که برای بسیاری از شهرهای ایران رشد شهرنشینی همراه با رشد صنعتی بوده است احداث صنایع در قالب مجتمع‌ها و شهرک‌های صنعتی یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌ها برای توسعه پایدار شهرها به شمار می‌رود. در این راستا هدف تحقیق حاضر تدوین مدل پویایی توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی با تاکید بر شاخص‌های پایداری خوشه‌های کسب و کار در شهر اصفهان بوده است که به بررسی نقش منابع انسانی در تحقق شاخص‌های پایداری خوشه‌های کسب و کار و تاثیر آن بر مدل توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی می‌پردازد. تحقیق حاضر با توجه به اهدافی که دنبال می‌نماید جزء تحقیقات کاربردی بوده و از نظر فرایند انجام کار جزء تحقیقات توصیفی و پیمایشی از نوع اکتشافی است. جامعه آماری مورد نظر را خبرگان آشنا به موضوع پژوهش (مدیران و کارشناسان و اساتید مسلط به موضوع) تشکیل دادند که با روش غیر تصادفی و هدفمند تا اشباع نظری مصاحبه صورت پذیرفت که نمونه آماری به روش گلوله برفی ۲۵ نفر تعیین گردید. در این پژوهش از پرسش نامه به منظور جمع آوری داده‌های مورد نیاز به منظور سنجش و اندازه‌گیری متغیرهای مورد بررسی استفاده شده است. جهت بررسی روایی از نظرات خبرگان استفاده شد و پایایی با آلفای کرونباخ ۰.۸۷ بدست آمد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از رویکرد پویایی سیستم‌ها استفاده شد که نرم افزار مورد استفاده ونیسم بوده است. نتایج نشان داد که مدل سازی ارائه شده می‌تواند باعث توسعه اقتصادی شهرها شده و سطح بندی عوامل نیز باید در این توسعه مورد توجه باشند.

کلمات کلیدی: توسعه اقتصادی، صنعتی شدن، توسعه پایدار، خوشه‌های کسب و کار.

اطلاعات مقاله

تاریخچه مقاله

دریافت:

۱۴۰۱/۷/۳

پذیرش:

۱۴۰۱/۹/۲۹

(مقاله پژوهشی)

۱- مقدمه

در میان الگوها و روشهای مختلف توسعه صنعتی، توسعه خوشه های کسب و کار یکی از رویکردهای نسبتاً جدید توسعه صنعتی و اقتصادی است که به طور موفقیت آمیزی قادر است تا این نقش حیاتی را برای توسعه صنایع ایفا نماید. یک خوشه صنعتی مجموعه ای از بنگاههای تجاری و غیر تجاری متمرکز در یک مکان جغرافیایی در یک منطقه اقتصادی را شامل می شود که برای تولید یک یا چند محصول نهایی مشابه و مرتبط برای کسب صرفه های اقتصادی بیرونی با یکدیگر ارتباطات عمودی و افقی برقرار نموده و ضمن رقابت با یکدیگر در بسیاری از موارد همکاری جمعی و اقدامات مشترک دارند ارتباط درونی این بنگاهها کاهش دهنده هزینه ها و تسهیل کننده دسترسی به نهادها، دانش و فناوری تولید، بازارهای فروش و تامین نیازهای مشترک مشتری خواهد بود. امروزه صنعتی شدن یکی از مهم ترین گام ها برای توسعه همه جانبه و متوازن کشورهای در حال توسعه محسوب می شود و از آنجایی که برای بسیاری از شهرهای ایران رشد شهرنشینی همراه با رشد صنعتی بوده است احداث صنایع در قالب مجتمع ها و شهرک های صنعتی یکی از مهم ترین مولفه ها برای توسعه پایدار شهرها به شمار می رود و صنعتی شدن به عنوان یک تصمیم سرنوشت ساز برای توسعه اقتصادی، ضرورتی است که هیچ کس نمی تواند آن را انکار کند. بر این اساس در دو دهه اخیر استقرار صنایع در شهرها در قالب شهرک ها و نواحی صنعتی با هدف دستیابی به توسعه شهری مورد توجه برنامه ریزان و مسئولان ذیربط قرار گرفته است. از سوی دیگر اغلب پژوهشگران اعتقاد دارند در کنار توسعه اقتصادی شهری لازم است که به مسائل زیست محیطی نیز توجه گردد که می تواند نقش مهمی در توسعه پایدار شهری داشته باشد و در کنار توسعه اقتصادی به قوانین زیست محیطی نیز توجه شده و به نوعی توسعه اقتصادی به آسیب زدن به محیط زیست خواهد بود که توجه به این دو مولفه یعنی توسعه اقتصادی و توسعه پایدار در تحقیقات قبلی کمتر مورد توجه بوده است که با توجه به افزایش شهرک های صنعتی و تخریب های زیست محیطی از سوی شرکت های صنعتی ضرورت انجام تحقیق را دوچندان نموده است.

۲- ادبیات پژوهش

۲-۱- خوشه های کسب و کار

خوشه کسب و کار به مجموعه ای از واحدهای کسب و کار گفته میشود که در یک منطقه جغرافیایی و یک گرایش صنعتی متمرکز شده و با همکاری و تکمیل فعالیتهای یکدیگر، به تولید و عرضه تعدادی کالا و خدمات میپردازند و از چالشها و فرصتهای مشترک برخوردارند. عموماً خوشه ها تعداد زیادی واحدهای اقتصادی خرد، کوچک و متوسط را دربر میگیرند که از نظر جغرافیایی، این واحدها میتوانند در سطح روستا، شهر، شهرستان و استان پراکنده باشند و حتی مناطق آزاد، ویژه اقتصادی، پارک های علم و فناوری و شرکت های دانش بنیاد را هم شامل شود (الیاسی، ۱۳۹۳) بدین ترتیب، مشخصه خوشه های کسب و کار؛ تمرکز جغرافیایی، همکاری در تکمیل فعالیتهای یکدیگر، تولیدات و خدمات مشترک و همینطور چالشها و فرصتهای مشترک است. خوشه های کسب و کار مجموعه ای از بنگاههای تجاری و غیر تجاری متمرکز در یک مکان جغرافیایی در یک منطقه اقتصادی را شامل می شود که برای تولید یک یا چند محصول نهایی مشابه و مرتبط برای کسب

صرفه های اقتصادی بیرونی با یکدیگر ارتباطات عمودی و افقی برقرار کرده و ضمن رقابت با یکدیگر در بسیاری از موارد همکاری جمعی و اقدامات مشترک دارند (روانستان، ۱۳۹۱).

۲-۲- مفهوم توسعه پایدار

عبارت "توسعه پایدار" در اوایل سالهای ۱۹۷۰ در زمان اعلامیه "کوئیک" درباره محیط و توسعه به کار رفت. از آن زمان سازمانهای بین المللی که خواهان دستیابی به محیطی مناسب و مساعد با توسعه ای سودمند بودند نام خاص و ویژگی آنها در راهبرد توسعه پایدار شکل گرفت. به کار بردن واژه توسعه پایدار بعد از کنفرانس ریودوژانیو و در سال ۱۹۹۲ در محافل علمی فراگیر شد. هرچند می توان ریشه های عمیق نظریه توسعه پایدار را در اوایل قرن بیستم بازجست با وجود این مطرح شدن آن در سالهای اخیر به خصوص از گزارش "آینده مشترک ما" در سال ۱۹۸۷ از سوی "کمیسیون جهان محیط و توسعه" نشان از وخامت اوضاع زیست محیطی جهان دارد (آلکساندر و همکاران، ۲۰۱۴) تعاریف و راهکارهای بسیاری در زمینه توسعه پایدار ارائه گردیده که یکی از این تعاریف، تعریف کمیسیون "برنتلند" است: توسعه پایدار توسعه ای است که نیازهای فعلی را بدون خدشه دار کردن به توانایی نسل آینده برآورد ساخته، نیازهای خود را نیز پاسخ گوید. در این تعریف حق هر نسل در برخورداری از همان مقدار سرمایه طبیعی که در اختیار دیگر نسلها قرار داشته به رسمیت شناخته شده و استفاده از سرمایه طبیعی در حد بهره آن (نه اصل آن که موجب نابودی سرمایه طبیعی است) مجاز شمرده است. در واقع توسعه پایدار در بهره برداری از داده های طبیعی محدود به حد باز تولید و جبران آنهاست. در غیر این صورت موازنه منفی در بهره برداری از سرمایه طبیعی به کاهش تدریجی آن میانجامد و توسعه را ناپایدار می کند. این همان وضعیتی است که توسعه کنونی با تکیه بر رشد اقتصادی بوجود آورده است (آبوموزی و همکاران، ۲۰۱۸).

۲-۳- توسعه اقتصادی

در اقتصاد دو اصطلاح کلی و عمومی موجود است: یکی «رشد اقتصادی» که در ابتدا لازم «توسعه اقتصادی» و دیگری است در مورد این اصطلاحات توضیحی داد که این دو اصطلاح نیز قابل تفکیک هستند لیکن کلمه توسعه مفهوم عام و کلی است که شامل ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و مدیریتی میشود، بنابراین توسعه به مفهوم اقتصادی که آنرا اکتشاف اقتصادی هم میگویند دارای مفهوم چند بعدی چون اقتصاد، سیاست و جامعه میباشد. توسعه در لغت به معنی گسترش و بهبود است و در تعاریفی که از توسعه اقتصادی ارائه شده به طور ضمنی به مفهوم بهبود گسترش وضع اقتصادی کشورها اشاره شده است (باکاتینی، ۲۰۰۹). توسعه اقتصادی فقط به رشد اقتصادی محدود نمیشود بلکه در مقیاس گسترده تری مسائل مربوط به فقر، نابرابری، شهر نشینی، مهاجرت، بیکاری، توزیع درآمد و شاخصهای اجتماعی را نیز در بر میگیرد. شاخص ها و معیار های توسعه اقتصادی عبارتند از: تولید ناخالص ملی، تولید ناخالص داخلی، درآمد سرانه، شاخص کیفیت فیزیکی زندگی، شاخص توسعه انسانی و همچنان شاخص های دیگری نیز وجود دارد که میشود از آنها به قرار ذیل نام برد: دسترسی به بهداشت عمومی و آب آشامیدنی سالم، تمرکز زدایی و مشارکت، میزان دوگانگی (بخش سنتی بخش مدرن) میزان سازگاری و همگنی قومی و فرهنگی، میزان تنش های اجتماعی، درجه- انسجام و وحدت ملی،

قدرت نهادهای دموکراتیک، قدرت سیاسی برگزیدگان، تعهد رهبری به توسعه اقتصادی، میزان دسترسی به اینترنت و... (بوئر، ۲۰۱۹).

از نظر شومپتر توسعه در کشورهای در حال توسعه شامل تغییرات مداوم و خود به خودی استقلال سیاسی و تعادل اقتصادی میباشد. میردال میگوید توسعه اقتصادی عبارت است از حرکت یک سیستم یک دست اجتماعی به سمت جلو و همچنین به عقیده وی در توسعه نه تنها روش تولید و توزیع محصولات و حجم تولید مدنظر است بلکه تغییرات در سطح زندگی، نهادهای جامعه و سیاستها نیز مورد توجه است (لای، ۲۰۱۳). به نظر فریدمن توسعه عبارت است از یک روند خلاق و نوآور در جهت ایجاد تغییرات زیر بنایی در سیستم اجتماعی، بنابراین مفهوم توسعه از رشد گسترده تر است. کشورها اکثراً بجای تلاش جهت دستیابی به رفاه عمومی در جوامع شان بیشتر تلاش در انکشاف اقتصادی مینمایند. (جاندارا و همکاران، ۲۰۱۳)

۴-۲- ادبیات تجربی

عزیز محمد لو (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان ساز و کارهای تأثیر خوشه‌های صنعتی بر رشد اقتصاد منطقه‌ای ایران: رویکرد داده‌های تابلویی بیان داشتند که یافته‌های این تحقیق حاکی از وجود یک رابطه مثبت و معنی‌دار بین خوشه‌های صنعتی و رشد اقتصاد منطقه‌ای است به گونه‌ای که یک درصد افزایش در رشد خوشه‌های صنعتی منجر به ۰/۰۹ درصد افزایش در نرخ رشد اقتصاد منطقه‌ای می‌شود. مختاریان (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان تأثیر ساختار خوشه‌های صنعتی بر کارآفرینی در کسب‌وکارهای خوشه بیان نمود که براساس نتایج کارآفرینی در خوشه‌های صنعتی بر افزایش نوآوری واحد کسب‌وکار، انتقال دانش بین بنگاه‌های خوشه صنعتی و بر کاهش هزینه‌های عملیاتی و سرمایه‌گذاری واحدهای مستقر در خوشه صنعتی تأثیر معناداری دارد.

شریف زادگان و تورانی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان واکاوی اثرات خوشه‌های صنعتی بر توسعه منطقه‌ای مورد پژوهی: خوشه‌های صنعتی سنگ منطقه کلانشهر اصفهان بیان داشتند نتایج به دست آمده حاکی از آن است که علی‌رغم وجود پتانسیل تأثیرگذاری خوشه‌های صنعتی منتخب بر توسعه منطقه کلانشهری اصفهان، این خوشه‌ها در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و کالبدی هنوز دارای تأثیرگذاری بسیار مطلوب نبوده و این تأثیرگذاری در حد متوسط مانده است که این قضیه به همراه این مورد که برخلاف تصور خوشه‌های مذکور بیشتر در توسعه اجتماعی منطقه تأثیرگذار بوده تا در توسعه اقتصادی و نیز اینکه خوشه‌ها بیش تر بر مبنای ارتباطات درونی خود بنگاه‌ها، جلوگیری از مهاجرت مدیران و سرمایه‌های فیزیکی به توسعه منطقه ای کمک نموده است. ظهوریان و رحیم نیا (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان ارائه الگوی توسعه پایدار خوشه‌های کسب و کار در ایران بیان داشتند که این مضامین شامل دخالت مؤثر دولت، سرمایه اجتماعی، برنامه‌ریزی در خوشه‌ها، نکات روان‌شناسی و خصوصیات عامل توسعه خوشه است که تمام این مضامین ذیل مضمون فراگیر توسعه پایدار خوشه‌های کسب و کار تعریف شدند. محمدی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان شناسایی عوامل مؤثر بر توان رقابت پذیری خوشه‌های صنعتی صنایع نساجی بیان داشتند که نتایج پژوهش نشان می‌دهد عوامل شش گانه الگوی پورتر شامل شرایط عوامل تولید، شرایط تقاضا، راهبرد و رقابت، صنایع حمایتی و مرتبط، نقش دولت

و نیز عامل فرهنگ کارآفرینی بر افزایش توان رقابت پذیری واحدهای تولیدی صنعت نساجی اثر معنی داری دارد. روانستان (۱۳۹۱) در مقاله ای به بررسی چالش های مدیریتی توسعه خوشه های صنعتی پرداخته و بیان داشت که در اقتصاد منطقه ای علت عمده توسعه مناطق صنعتی و تشکیل شهرهای بزرگ صنعتی را وجود صرفه جوئی های ناشی از تجمع واحدها می دانند که در اثر آنها عوارض جانبی مثبت در تولید شکل گرفته و هزینه تولید بنگاه در اثر افزایش تولید بنگاه های دیگر کاهش می یابد. قنبری (۱۳۸۹) در مقاله ای با عنوان بررسی و تحلیل خوشه های صنعتی شهرستان یزد بیان داشت که در ۸ صنعت تولید منسوجات، محصولات لاستیکی و پلاستیکی، تولید ماشین آلات مولد و انتقال برق، تولید کاغذ و محصولات کاغذی، تولید سایر محصولات کانی غیر فلزی، تولید ماشین آلات اداری و حسابگر و محاسباتی، تولید مبلمان و تولید فلزات اساسی دارای ویژگی اولیه خوشه صنعتی می باشد. اما نتایج استفاده از روش استنباط کارشناسی در مورد هر خوشه صنعتی بیانگر وجود نقاط قوت و ضعف در مورد ۶ محور مشتمل بر نیروی انسانی، شبکه تامین مواد اولیه، تکنولوژی، شبکه دستیابی به بازار، مسائل مالی و هماهنگی در هر یک از خوشه ها می باشد. بوئر^۱ و همکاران (۲۰۱۹) در مقاله ای با عنوان شناسایی و اولویت بندی عوامل موثر بر موفقیت خوشه های صنعتی بیان داشتند که خوشه های صنعتی، تمرکز جغرافیایی شرکت ها و نهادهایی با ارتباطات درونی در یک زمینه خاص هستند که به صورت افقی و عمودی با یکدیگر در ارتباطند، با یکدیگر همکاری دارند و همچنین با یکدیگر رقابت می کنند و با تهدیدها و فرصت های مشترکی مواجه اند و سبب ایجاد صرفه های اقتصادی از قبیل شکل گیری عرضه تخصصی مواد خام و قطعات یا رشد حجم عظیمی از نیروی کار متخصص در یک بخش تولیدی خاص شده و باعث جذب کارگران بازارهای دوردست نیز میشود و به ظهور خدمات تخصصی در زمینه های فنی، مالی و حسابداری نیز کمک میکند. آنبرموزی^۲ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی شبکه های بین بنگاهی در خوشه صنعتی بیومس چوب» بر اساس نتایج این پژوهش، برخی از بنگاه های عضو خوشه، با تشکیل شبکه هایی در راستای زنجیره ارزش، کاربردهای نوینی برای ضایعات چوب شناسایی کرده و از ضایعات چوب در تولید سوخت بیومس، اتانول، بتن بر پایه چوب و کشت مزارع توت فرنگی ارگانیک استفاده کردند. این فرایند نیازمند فناوریهای گوناگونی است که دانش و فناوری لازم با همکاری با موسسه تحقیقاتی محلی ایجاد شد. نتایج این تحقیق نشان داد که شبکه سازی دسترسی به اطلاعات بازار را افزایش داده و هزینه ی آن را کاهش میدهد.

پالمر^۳ و همکاران (۲۰۱۷) در مقاله ای با عنوان نظریه پردازی خوشه های فضایی موقت و مرز کار نهادی در بازاریابی صنعتی بیان داشتند که برای درک بهتر ماهیت خوشه های فضایی موقت در ساختارهای بازاریابی صنعتی، این مقاله مفهومی ابتدا به سنتز نظری درک فضایی از بازاریابی صنعتی و جغرافیای اقتصادی می پردازد و به صورت خاص، بر روی کار دورین مسی تمرکز می کند که در مورد فضای رابطه ای است. این منجر به شکل گیری یک طرح مفهومی برای سازماندهی ادبیات بازاریابی صنعتی، با در نظر گرفتن موضوع فضا مندی می شود، و نیز به روشن شدن ماهیت وجودی های فضایی

¹ Bouer

² Ambermozi

³ Palmer

موقت کمک می کند. گولنیا^۴ و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی به معرفی مدل ایتالیایی در توسعه خوشه میپردازد. وی ضمن تأکید بر اهمیت تالش در راستای ایجاد ارائه دهندگان خدمات تخصصی محلی، بر تقویت روابط اجتماعی و اقتصادی درونی بین بنگاه های کوچک و متوسط محلی و در نتیجه ایجاد سیستمی محلی از روابط اجتماعی تأکید زیادی دارد. همچنین، وی به وجود چارچوبی متشکل از سه لایه اصلی شامل ساختار، نظام هدایتی و کارایی و روابط بین این لایه ها در این خوشه ها اشاره میکند. راجو (۲۰۱۵) در مقاله ای با عنوان اثر توسعه خوشه های صنعتی بر کارایی و مزیت رقابتی نشان میدهد بنگاه های خوشه فرآوری سنگ در دستیابی به کارایی و مزیت های رقابتی چندان موفق نبوده اند؛ با این وجود مزیت های حاصل از خوشه ای شدن از طریق جبران ناکارآمدی درونی این بنگاه ها با کارایی های بیرونی به رقابت پذیری آنها کمک کرده است. همچنین دست یابی به کارایی های جمعی (که از دیگر مزیت های خوشه ای شدن است) از جمله راه های افزایش کارایی آنها دانسته شده است.

فلزنین^۵ و همکاران (۲۰۱۴) نیز به بررسی تجربه سازمان توسعه صنعتی ملل متحد در پیاده سازی مدل توسعه خوشه های در چهار کشور در حالت وسعه پرداختند و چهار مضمون توجه به ارتقای شبکه ها در خوشه، بهبود ساختار درونی بنگاهها، افزایش گفتگو و تعامل بین بخش خصوصی و دولتی و بهبود شرای نهادی خوشه را به عنوان مهمترین مضامین مؤثر در پیاده سازی این مدل معرفی کردند. همچنین، آنها بر قابلیت های مانند تیم سازی و ارتبا مؤثر برای عامل توسعه و در نظر گرفتن مشوق هایی برای توسعه شبکه ها در خوشه تأکید میکنند. کاراوه^۶ و همکاران (۲۰۱۳) در مقاله ای با عنوان بررسی توسعه کارآفرینی اجتماعی از طریق توسعه خوشه های کسب و کار بیان داشتند که بر اساس نتایج این پژوهش مهمترین عامل مؤثر، «سرمایه اجتماعی شکل گرفته در خوشه کسب و کار» است که دارای بیشترین نقش در جهت توسعه کارآفرینی اجتماعی و ایجاد بنگاه های اجتماع محور می باشد و به دنبال آن، عوامل ذیل به ترتیب از اهمیت و اولویت برخوردار هستند. «مسئولیت اجتماعی بنگاه های موجود در خوشه کسب و کار»، «رویکرد کاهش فقر، اشتغالزایی و توسعه محلی و منطقه ای خوشه کسب و کار»، «پایداری و مزیت های خاص اقتصادی در خوشه کسب و کار»، «توسعه اقتصادی متناسب با بافت فرهنگی و اجتماعی منطقه» و «جامعه هدف، بازیگران و ذینفعان خوشه کسب و کار»

لای^۸ (۲۰۱۳) در مقاله ای با عنوان تأثیر مدیریت دانش خوشه ای صنعتی بر عملکرد نوآورانه بیان داشتند که مدیریت دانش به عنوان واسطه (میانجی) خوشه های صنعتی در موارد مربوط به عملکرد نوآورانه شرکت ها ظاهر می شود، و در نتیجه نوعی حمایت را برای فرضیه های پژوهشی ارائه می کند. نتایج و دست آوردهای این مطالعه به منظور کمک به انجام تحقیقات بعدی و تفکر استراتژیک بر پایداری عملکرد شرکت ها، دارای ارزش بالایی می باشد. جیان پینگ^۹ (۲۰۱۳) به بررسی الگوهای توسعه خوشه های در کشور چین پرداخته و چهار الگوی خوشه سازی بنگاه های کوچک و متوسط را

Golenia^۴
Racho^۵
Felzelriten^۶
Karaveh^۷
Lay^۸
^۹ Jiang Ping

در این کشور معرفی کرده است. وی این الگوها را به ترتیب الگوی شزن، جیانگسو، ونزو و ژنگوانکان^۱ مینامد. نتایج تحقیق مذکور نشان داد هرچند هریک از چهار مدل مذکور مؤلفه ها و مختصات نهادی متفاوتی با یکدیگر دارند، اما داشتن شرایط رقابتی در بازار و همچنین نیاز به ارائه خدمات حمایتی از سوی دولت و سازمانهای اجتماعی مؤلفه مشترک این مدلها هستند. بکاتینی^۱ (۲۰۰۹) با تجزیه و تحلیل ناحیه های صنعتی در ایتالیا عوامل تئوری مارشال در مورد صرفه جوئی های بیرونی را با عوامل کیفی، که ممکن است قابل اندازه گیری و تجزیه و تحلیل نباشد تلفیق می نماید و بیان میدارد که آنچه که موسسات را گرد هم می آورد تلفیقی از صرفه جوئی های بیرونی و پیوندهای مشترک میان آنهاست.

۳- روش تحقیق

تحقیق حاضر با توجه به اهدافی که دنبال می نماید جزء تحقیقات کاربردی بوده و از نظر فرایند انجام کار جزء تحقیقات توصیفی و پیمایشی از نوع اکتشافی است. جامعه آماری مورد نظر را خبرگان آشنا به موضوع پژوهش (مدیران و کارشناسان و اساتید مسلط به موضوع) تشکیل دادند که با روش غیر تصادفی و هدفمند تا اشباع نظری مصاحبه صورت پذیرفت که نمونه آماری به روش گلوله برفی ۲۵ نفر تعیین گردید. در این پژوهش از پرسش نامه به منظور جمع آوری داده های مورد نیاز به منظور سنجش و اندازه گیری متغیرهای مورد بررسی استفاده شده است. جهت بررسی روایی از نظرات خبرگان استفاده شد و پایایی با آلفای کرونباخ ۰,۸۷ بدست آمد. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از رویکرد پویایی سیستم ها و مدل سازی تفسیری ساختاری استفاده شد که نرم افزار مورد استفاده ونیسم بوده است.

۴- یافته ها

مدلسازی مسئله پژوهش امروزه با توجه به تغییرات جهانی در تقاضا و عرضه محصولات و مزایا و قابلیت های خوشه های راهبردی کسب و کارها در پاسخ به تغییرات پیچیده و پویای محیط، ساختارهای همکاری ضرورتی برای این نوع کسب و کار محسوب میشود. بر اساس نظر خبرگان، ظهور رقبای جدید، افول رقبا و همچنین تمرکز برخی از رقبا بر توسعه و فروش فناوری به جای افزایش تولید و تأثیر آن بر روند تغییرات عرضه، تغییر نرخ مصرف و تأثیر آن بر ظرفیت بازار، از جمله عوامل مؤثر بر توسعه اقتصادی شهر های صنعتی با تاکید بر شاخص های پایداری خوشه های کسب و کار است. مطابق با ادبیات پژوهش و تأیید خبرگان، این تغییرات با احساس نیاز به افزایش فعالیتهای بازاریابی و توسعه تولید و افزایش هزینه های بازاریابی، تحقیق و توسعه و به دنبال آن، احساس نیاز به صرفه جویی در مقیاس، مدیریت زنجیره تامین و وابستگی میان شرکتهای و تامین کنندگان فعال در صنایع را افزایش داده است. در بخش مدیریت راهبردی خوشه های کسب و کار، با توجه به عوامل مؤثر بر توسعه اقتصادی شهرها، پی بردن به روابط میان این عوامل و نحوه تأثیر آنها بر تداوم همکاریها و دوام صنعت، امری ضروری است. در این بخش از طریق مدل سازی و شبیه سازی

1 Zhongguancun 0
1 Becattini 1

عوامل مؤثر بر توسعه اقتصادی شهرها و با توجه به عوامل محیطی، نحوه تأثیر این عوامل بر هم و چگونگی ارتباط آنها با خوشه های کسب و کار در صنایع استان اصفهان را نشان داده شده است.

۱-۴- بدست آوردن شاخص ها

در این پژوهش ابتدا محقق با استفاده از مقالات معتبر و کتب فارسی و لاتین شاخص هایی را که قبلاً مشخص شده را به دست آورده است.

چند نمونه از مضامین پایه استخراج

کد استخراج شده	متن استخراج شده
اشتغالزایی	صنعتی شدن به عنوان یک تصمیم سرنوشت ساز برای توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای در حال رشد، ضرورتی است که هیچ کس نمی تواند آن را انکار نماید. امروزه پرواضح است که صنعتی شدن به عنوان عاملی است که اثرات آن در همه بخش ها به ویژه در بخش اقتصادی احساس شده و باعث تحرک قسمت زیادی از منابع مالی در جهت توسعه اقتصادی می شود (لای، ۲۰۱۳).
توسعه پایدار	توسعه زنجیروار مفاهیم و موضوعات صنعتی شدن در پس توسعه اقتصادی رخ خواهد داد که این همه از نتایج رسیدن به توسعه اقتصادی در یک شهر محسوب می شود. بدین معنی می توان ادعا کرد که توسعه پایدار در بستر توسعه اقتصادی بایسته بوده و بالنده خواهد شد (بکاتینی، ۲۰۰۹).
نیروی انسانی متخصص	ایجاد شهرهای صنعتی، با هدف جذب سرمایه گذاری خارجی برای توسعه اقتصادی شهر، ضرورتی است انکارناپذیر که می تواند تبادلات مالی و رشد و ارتقای فردی و اجتماعی کارکنان و یک کسب و کار را فراهم کند. از سوی دیگر نیاز به افزایش دانسته ها، ضرورت توسعه آموزش را فراهم کرد (جیان پینگ، ۲۰۱۳).

در این مرحله مضامین پایه و کدها به کمک اساتید و خبرگان چندین بار مورد بررسی قرار گرفت تا در نهایت جمع بندی نهایی حاصل شد. در گام بعدی ماهیت و مفهوم هر مضمون پایه به طور دقیق تر شناسایی و نام مناسب برای مضمون ها انتخاب شدند. پس از شناسایی و نام گذاری مضامین پایه، مضامین سطوح بالاتر (مضامین سازمان دهنده) شناسایی شدند. بدین منظور، ابتدا مضامین اصلی که وجه اشتراک بسیاری با هم داشته یا حول یک موضوع خاص بودند باهم ترکیب شده و یک مضمون سازمان دهنده را تشکیل دادند. مضامین سازمان دهنده در واقع مضامین اصلی مشابه را گروه بندی می کنند. سپس مضامین سازمان دهنده نیز بدین شیوه دسته بندی و ذیل مضامین فراگیر قرار گرفتند. نتایج این تحلیل شامل شناسایی ۳۶ مضمون پایه، ۸ مضمون سازمان دهنده و ۲ مضمون فراگیر بود.

سپس، پس از به دست آوردن شاخص ها و ارائه ی آنها به خبرگان، در پرسش نامه باز از آنها خواسته شده است مواردی که از نظر تجربی و عملی که با آنها برخورد کرده اند را به محقق معرفی نمایند. خبرگان پس از مطالعه شاخص های موجود در ادبیات موضوعی تحقیق شاخص هایی جدید را اضافه نموده اند.

۲-۴- تدوین پرسشنامه

در این مرحله پس از بدست آوردن شاخص از طریق مطالعه ادبیات موضوع و مصاحبه با خبرگان، ۸۷ شاخص بدست آمد که این شاخص ها برای اولویت بندی و انتخاب شاخص های نهایی از طریق پرسشنامه انتخاب می شوند.

جدول شاخص های ادبیات پژوهش

جدول شاخص ها	
۱. تفویض اختیارات اجرایی	۲. آموزش کارکنان
۳. پس انداز خانوارها	۴. جذب نیروی انسانی متخصص
۵. هزینه خانوار	۶. توجه به رفاه نیروی کار
۷. افزایش انگیزه سرمایه گذاران	۸. اشتغال زایی
۹. افزایش رفاه و قدرت خرید	۱۰. حس تعلق مکانی
۱۱. کاهش فقر	۱۲. کیفیت قوانین و مقررات
۱۳. هزینه های زیست محیطی	۱۴. بهبود محیط کسب و کار
۱۵. مشارکت بخش خصوصی	۱۶. ورود سرمایه های داخلی به بازار
۱۷. مصرف انرژی	۱۸. افزایش فعالیت های تولیدی
۱۹. فرصت های اشتغال	۲۰. نگرش سیستمی به مدیریت منابع انسانی
۲۱. نظارت کارآمد	۲۲. نگرش استراتژیک به مدیریت منابع انسانی
۲۳. تولید ناخالص داخلی	۲۴. مدیریت مشارکتی
۲۵. تغییرات عرضه	۲۶. جامعه پذیری در بدو ورود به سازمان
۲۷. تغییرات نرخ مصرف	۲۸. افزایش منزلت اجتماعی
۲۹. کاهش بدهی عمومی	۳۰. ارتقاء براساس تخصص
۳۱. ارائه تسهیلات بانکی	۳۲. پرداخت براساس مقایسات برون و درون سازمانی
۳۳. شفاف سازی مالی	۳۴. نیاز به داشتن چشم اندازی برای آینده
۳۵. استفاده بهینه از منابع مالی	۳۶. خط مشی های سازمان
۳۷. توسعه انسانی	۳۸. کاهش آسیب های زیست محیطی
۳۹. فروش فناوری	۴۰. سیاست های سازگار در بازار
۴۱. حضور فعال زنان در عرصه اقتصادی	۴۲. توسعه و فناوری
۴۳. سرمایه گذاری در فعالیت های نوآورانه	۴۴. توسعه تولید
۴۵. ظرفیت بازار	۴۶. رشد کارآفرینی
۴۷. تغییرات بازاریابی	۴۸. کاهش هزینه های بازاریابی

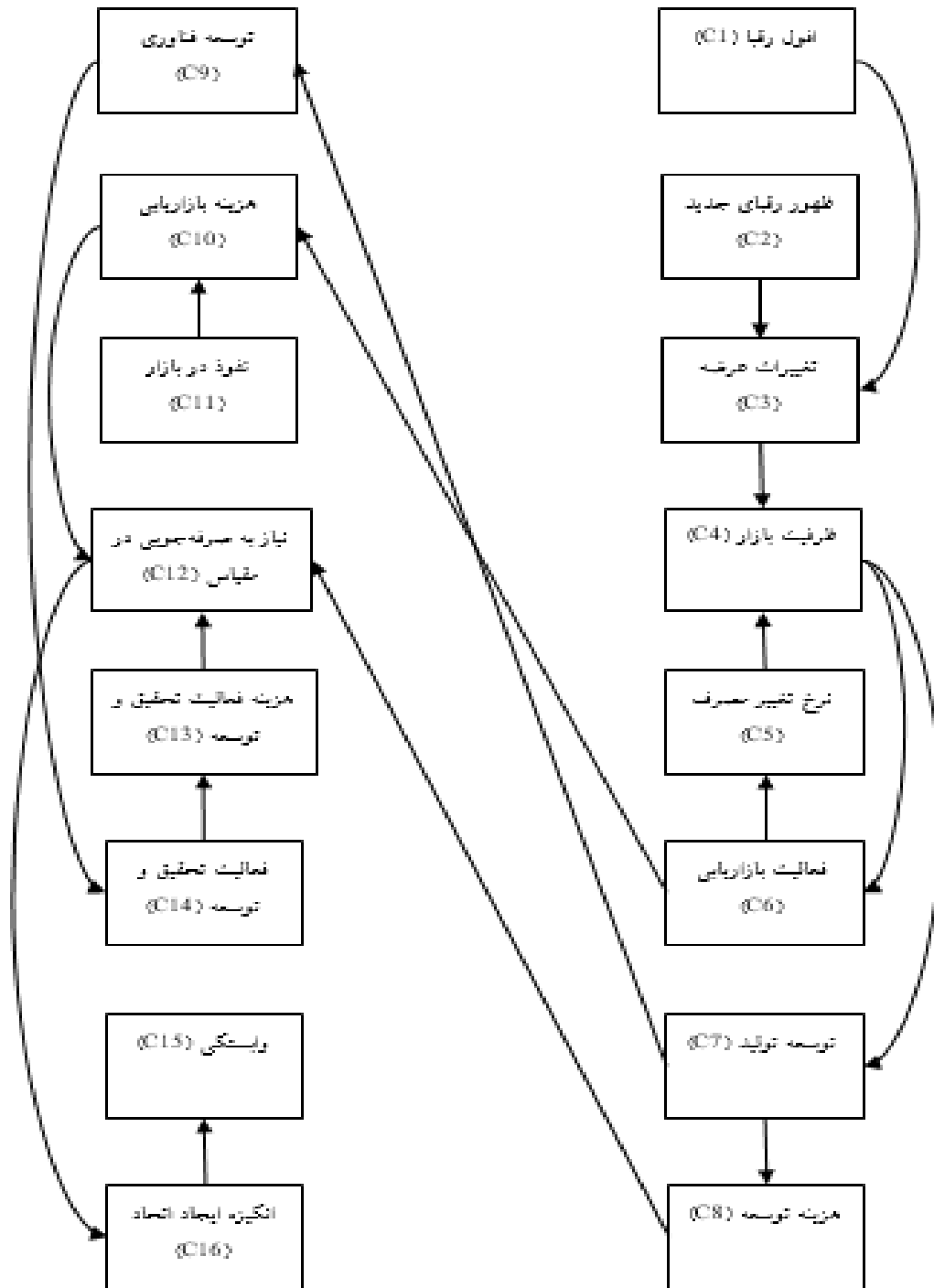
۴۹. تأمین و فراهم نمودن کالاها	۵۰. کاهش ریسک سرمایه‌گذاری
۵۱. کیفیت نظام اداری	۵۲. تأمین و فراهم نمودن کالاها
۵۳. مشارکت نیروی کار در منافع بنگاه‌های اقتصاد	۵۴. کیفیت نظام اداری
۵۵. تعامل و انعطاف بیشتر در بازار کار	۵۶. صلاحیت و شایستگی کارگزاران
۵۷. منع تبعیض در اشتغال	۵۸. کاهش هزینه‌های اجتماعی
۵۹. حمایت از حق تشکل‌های مدنی روابط کار	۶۰. جمع‌گرایی
۶۱. تقویت تشکل‌های کارگری و کارفرمایی	۶۲. توجه به منافع عمومی
۶۳. تبری جستن از کم‌کاری و شغل‌های کاذب	۶۴. افزایش عدالت
۶۵. ظهور رقبای جدید	۶۶. تحقیق و توسعه
۶۷. افول رقبای قدیمی	۶۸. احساس مسئولیت و تعهد در جامعه کارگری و کارفرمایی
۶۹. نهادینه کردن سه جانبه‌گرایی (تعامل دولت-کارگران-کارفرمایان)	۷۰. رابطه بین صنعت و دانشگاه
۷۱. تربیت نیروی کار فعال و متعهد	۷۲. نهادینه کردن فرهنگ کار
۷۳. وابستگی	۷۴. بهبود شرایط فردی و اجتماعی
۷۵. مدیریت زنجیره تأمین	۷۶. تأمین آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به‌روز
۷۷. تشریک مساعی با اعمال استانداردهای کار	۷۸. تسهیل ارتباطات بین فعالان خوشه‌ها
۷۹. فعال شدن رسانه‌های گروهی	۸۰. تدوین برنامه‌های راهبردی و عملیاتی و چشم‌انداز
۸۱. استفاده از محصولات مناسب تولید داخلی	۸۲. رعایت موازین و اصول ایمنی، بهداشت و حفاظت کار
۸۳. اصلاح ساختار هرمی	۸۴. ایجاد اعتماد بین فعالان یک خوشه‌ی کسب‌وکار
۸۵. توجه به حقوق کار	۸۶. صرفه‌جویی در مقیاس
۸۷. خدمات تأمین اجتماعی	

موارد بالا از طریق پرسشنامه بسته و با طیف ۵ تایی لیکرت مورد ارزیابی قرار گرفت و تحلیل پرسشنامه با روش دلفی بررسی شد که نتایج آن به شرح زیر است:

۱-افول رقبا، ۲- ظهور رقبای جدید، ۳- تغییرات عرضه، ۴- ظرفیت بازار، ۵- نرخ تغییر مصرف، ۶- فعالیت بازاریابی، ۷- توسعه تولید، ۸- هزینه توسعه، ۹- توسعه فناوری، ۱۰- هزینه بازاریابی، ۱۱- نفوذ در بازار، ۱۲- نیاز به صرفه‌جویی در مقیاس، ۱۳- هزینه فعالیت تحقیق و توسعه، ۱۴- فعالیت تحقیق و توسعه، ۱۵- وابستگی، ۱۶- انگیزه ایجاد اتحاد. بر اساس نظر کارشناسان و تأیید خبرگان ظهور رقبای جدید، افول رقبا و هم‌چنین تمرکز برخی از رقبا بر توسعه و فروش فناوری به جای افزایش تولید و تأثیر آن بر روند تغییرات عرضه، تغییر نرخ مصرف و تأثیر آن بر ظرفیت بازار، از جمله عوامل مؤثر بر توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی با تأکید بر شاخص‌های پایداری خوشه‌های کسب‌وکار است.

۳-۴- دیمتل فازی

تکنیک دیمتل یکی از تکنیک های تصمیم گیری چندمعیاره است که هدف آن ارزیابی عوامل پژوهش از نظر روابط علی می باشد. در این بخش به پیاده سازی تکنیک دیمتل برای ۱۶ معیار پژوهش پرداخته می شود تا روابط معنادار بین این عوامل کشف شود.

شکل ۳-۴- روابط بین معیارها

۴-۴- پویایی سیستم‌ها

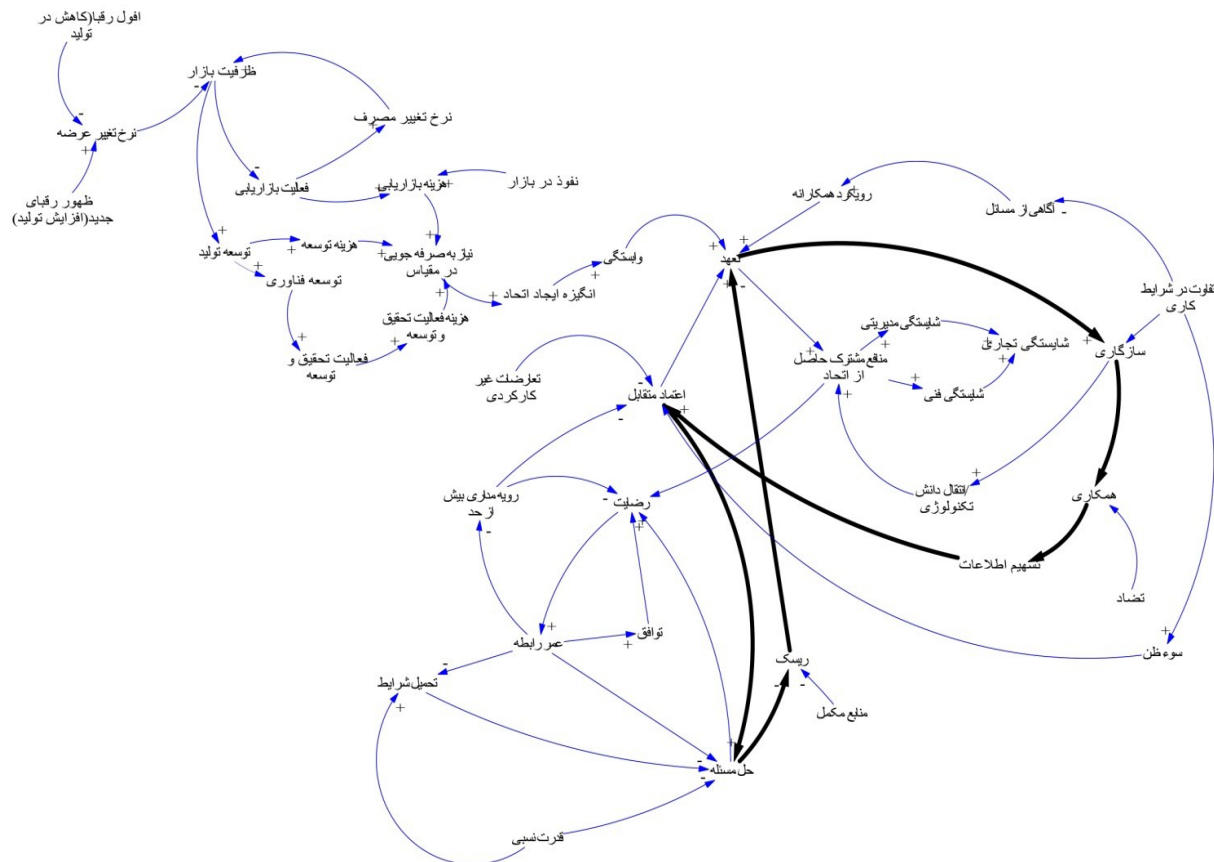
تعیین روابط علی و معلولی بین شاخص‌ها و زیر شاخص‌های پایداری خوشه‌های کسب‌وکار جهت توسعه اقتصادی مدل‌سازی مسئله‌ی پژوهش امروزه با توجه به تغییرات جهانی در تقاضا و عرضه‌ی محصولات و مزایا و قابلیت‌های خوشه‌های راهبردی کسب‌وکارها در پاسخ به تغییرات پیچیده و پویای محیط، ساختارهای همکاری ضرورتی برای این نوع کسب‌وکار محسوب می‌شود. بر اساس نظر خبرگان ظهور رقبای جدید، افول رقبا و هم‌چنین تمرکز برخی از رقبا بر توسعه و فروش فناوری به جای افزایش تولید و تأثیر آن بر روند تغییرات عرضه، تغییر نرخ مصرف و تأثیر آن بر ظرفیت بازار، از جمله عوامل مؤثر بر توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی با تأکید بر شاخص‌های پایداری خوشه‌های کسب‌وکار است.

مطابق با ادبیات پژوهش و تأیید خبرگان، این تغییرات با احساس نیاز به افزایش فعالیت‌های بازاریابی و توسعه‌ی تولید و افزایش هزینه‌های بازاریابی، تحقیق و توسعه و به دنبال آن، احساس نیاز به صرفه جویی در مقیاس، مدیریت زنجیره تأمین و وابستگی میان شرکت‌ها و تأمین‌کنندگان فعال در صنایع را افزایش داده است. در بخش مدیریت راهبردی خوشه‌های کسب‌وکار، با توجه به عوامل مؤثر بر توسعه اقتصادی شهرها، پی بردن به روابط میان این عوامل و نحوه‌ی تأثیر آن‌ها بر تداوم همکاری‌ها و دوام صنعت، امری ضروری است. در این بخش از طریق مدل‌سازی و شبیه‌سازی عوامل مؤثر بر توسعه اقتصادی شهرها و با توجه به عوامل محیطی، نحوه‌ی تأثیر این عوامل بر هم و چگونگی ارتباط آن‌ها با خوشه‌های کسب‌وکار در صنایع استان اصفهان را نشان داده است.

تعیین روابط بین شاخص‌ها به منظور ترسیم نمودار علی-معلولی و نمودار انباشت جریان؛ از ادبیات پژوهش بررسی پنج ساله خوشه‌های کسب‌وکار شهر اصفهان و با بهره‌گیری از نظرات خبرگان شامل سه نفر از اساتید دانشگاهی فعال در حوزه خوشه‌های کسب‌وکار و پنج نفر از کارشناسان با حداقل ۲۰ سال فعالیت در خوشه‌های کسب‌وکار از طریق دیمتل فازی مشخص شده است.

۴-۵- نمودار علی-معلولی مسئله‌ی پژوهش

در پژوهش پیش‌رو نمودار علی-معلولی و جریان با بهره‌گیری از ادبیات پژوهش و نظر خبرگان، ترسیم شده است. این نمودار می‌تواند روابط علی میان متغیرها را به‌سادگی نشان دهد. در شکل ۴-۴ نمودار علی-معلولی مسئله‌ی پژوهش مشاهده می‌شود.

شکل ۵-۴- مدل علی-معلولی عوامل مؤثر بر تدوین مدل پویایی توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی با تأکید بر شاخص های پایداری خوشه های کسب و کار

۶-۴- نمودار جریان مسئله پژوهش

۱-۶-۴- مدل سازی پویایی شاخص ها و زیر شاخص های پایداری خوشه های کسب و کار جهت توسعه اقتصادی

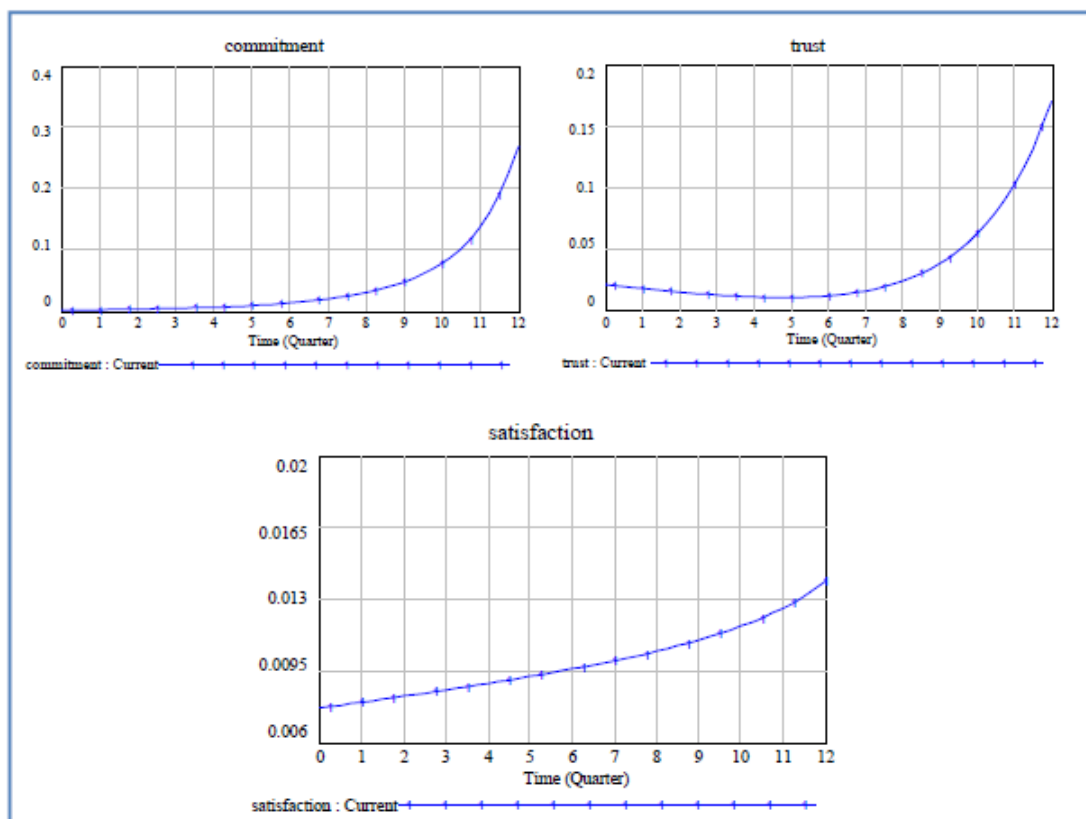
مدل پویایی که در شکل ۴-۴ مشاهده می شود و بر اساس نظر خبرگان منتخب این پژوهش استخراج شده است، میزان تأثیرگذاری عواملی چون نفوذ در بازار شرکت ها، حل تعارض موجود میان شرکت ها و همچنین در ساختار همکاری، تفاوت در شرایط کاری شرکاء، تفاوت در قدرت نسبی شرکاء، مکمل بودن منابع شرکاء و تعارضات غیرکارکردی را بر سطح تعهد، سطح همکاری، میزان سازگاری، سطح اعتماد متقابل و عمر رابطه نشان می دهد و در نهایت تأثیر آن ها را بر توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی با تأکید بر شاخص های پایداری خوشه های کسب و کار بررسی می کند.

در این پژوهش برای ترسیم نمودار جریان به کمک نتایج حاصل از مصاحبه با خبرگان، رابطه ی بین تغییر در ظرفیت بازار و توسعه ی فعالیت های بازاریابی و تولیدی به دست آمده است. شرکت ها در راستای راهبردهای رقابتی در زنجیره تأمین، برنامه ریزی های خاصی دارند و برای پاسخ به نوسان های عرضه و تقاضا به طور سالانه بخشی از فعالیت خود را بر اقدامات بازاریابی و توسعه تولید و افزایش ظرفیت متمرکز می کنند که توجه به این موضوع در شبیه سازی مسئله، ضروری است.

۳-۶-۴- بررسی سیاست های مختلف

به منظور ممانعت از پیچیدگی بی اندازه‌ی مدل، مهم ترین عوامل بر اساس اولویت اثر بر تدوین مدل پویایی توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی با تأکید بر شاخص های پایداری خوشه های کسب و کار وارد مدل شده است. لذا مدل به خوبی وضعیت سیستم و تعامل اجزای کلیدی آن را به تصویر می کشد. پس از نظرخواهی از خبرگان در مورد نحوه ی ارتباط بین متغیرها، به کمک توابع عددی، معادله ای بر اساس دیدگاه خبرگان شکل گرفت. در این معادله ضمن تشخیص رابطه ی بین متغیرها، به بررسی رفتار متغیرها در بازه ی سه ساله و دوره های سه ماهه پرداخته شده است.

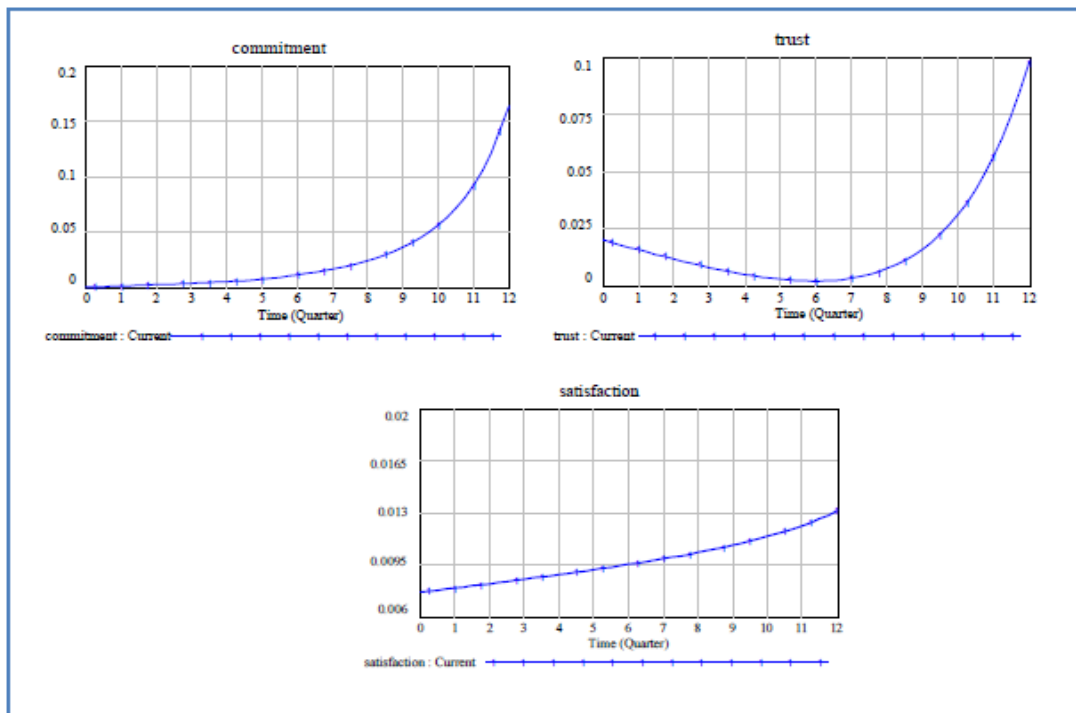
- سناریوی اول: در این سناریو برای تدوین مدل پویایی توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی با تأکید بر شاخص های پایداری خوشه های کسب و کار پیشنهاد می شود مدیران در کوتاه مدت، بر کاهش سطح تفاوت در موقعیت کاری و تضاد بین خود تمرکز کنند. بدین منظور مدیران باید برای کاهش سطح تفاوت در موقعیت کاری تا سطح $0/2$ برنامه ریزی کنند و برای تضاد سطح $0/4$ را مدنظر قرار دهند. رفتار متغیرهای کلیدی مدل پس از شبیه سازی سناریوی اول را می توان در شکل ۴-۴ مشاهده کرد.

شکل ۴-۶- نتایج اجرای سناریوی اول

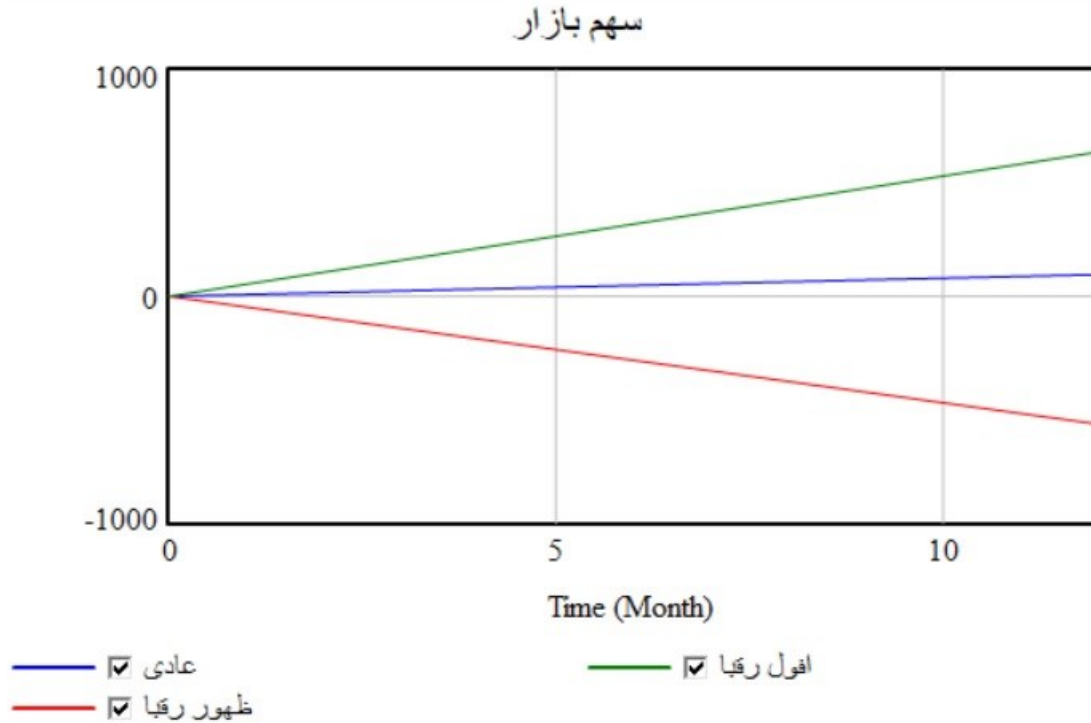
- سناریوی دوم: در سناریوی دوم پیشنهاد می شود علاوه بر اجرای سناریوی اول، خوشه های کسب و کار در بلندمدت نیز به دنبال حل تعارضات غیرکارکردی موجود در سیستم باشند و سطح آن را به حداقل ممکن برسانند. بنابراین باید سطح

تعارضات غیرکارکردی به عدد ۰/۱ کاهش یابد و تغییر رفتار متغیرهای کلیدی بررسی شود. رفتار متغیرهای کلیدی مدل پس از شبیه‌سازی سناریوی دوم را می‌توان در شکل ۷-۴ مشاهده شد.

شکل ۷-۴- نتایج اجرای سناریوی دوم

از آنجاکه میان مؤلفه‌های مؤثر بر تدوین مدل پویایی توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی با تأکید بر شاخص‌های پایداری خوشه‌های کسب‌وکار ارتباطی پویا برقرار است، می‌توان گفت از ساختار توسعه راهبردی پویایی نیز برخوردار است، بنابراین شرکت‌ها نباید هنگام تشکیل خوشه‌های کسب‌وکار فقط بر یک عامل تمرکز کنند، بلکه باید رویکردی همه‌جانبه در پیش بگیرند. مدل ارائه شده در این پژوهش می‌تواند در دستیابی به این مهم کمک شایان توجهی کند و موجب موفقیت شرکت شود.

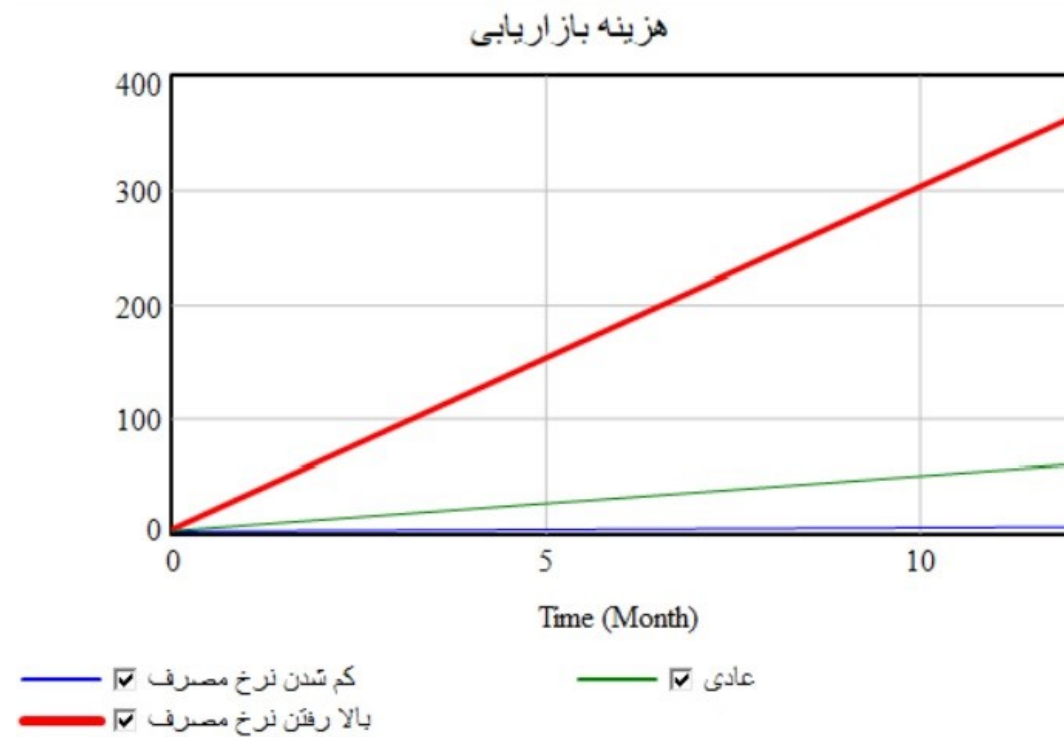

نمودار ۸-۴- سهم بازار با افزایش ظهور و افول رقبا

- سناریوی سوم: در این سناریو رقبا به دو دسته‌ی افول رقبا و ظهور رقبا تشکیل می‌شوند که افول رقبا از کاهش تولید و ریزش رقبا بر اثر آن و ظهور آن از افزایش تولید شکل می‌گیرد. ابتدا برای بررسی حالت‌های مختلف متغیر افول رقبا را به سطح ۵۰ واحد و ظهور رقبا جدید را باید به صفر واحد تغییر داد که پس از این تغییر، نمودار نتایج سهم بازار حالتی صعودی به خود می‌گیرد و سپس این حالت را برعکس کرده و ظهور رقبا را به سطح ۵۰ واحد و افول را به سطح صفر واحد رسانده، در این حالت مشخص می‌شود که سهم بازار حالتی نزولی با شیبی تند به خود گرفته است. لذا برای پایداری در افق بلندمدت با حد توازن بین افول و ظهور بین رقبا می‌توان سهم بازار متعادلی را برای شرکت‌های خوشه ای کسب‌وکار قرار داد و سرمایه‌گذارها را با علم سودآوری بودن شرکت‌های با پتانسیل بالا راهنمایی کرد. به طور کلی می‌توان گفت براساس ظرفیت‌های موجود هر خوشه کسب‌وکار نسبت به آن جامه عمل پوشانده شود.

نمودار ۹-۴- سهم بازار با توجه به کم شدن و زیاد شدن نرخ مصرف

نمودار ۱۰-۴- هزینه بازاریابی با توجه به کم شدن و بالارفتن نرخ مصرف

- سناریوی چهارم: سناریوی نرخ مصرف در نگاه اول با افزایش نرخ مصرف سهم بازار افزایش چشم گیری داشت اما این یک روی سکه می باشد. روی دیگر سکه افزایش صعودی با شیب تند هزینه های بازاریابی می باشد که ممکن است مغایر با توسعه اقتصادی خوشه کسب و کار باشد. برای ایجاد توسعه اقتصادی حد توازن بین سهم بازار و هزینه های بازاریابی برای سودآوری بسیار قابل اهمیت می باشد.

نتایج حاصل از تحلیل سناریوها مؤید این است که در ساختار همکاری های بین تأمین کنندگان و شرکای تجاری، توجه به بازده بلندمدت حائز اهمیت است و در شکل دهی عوامل کلیدی تدوین مدل پویایی توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی با تأکید بر شاخص های پایداری خوشه های کسب و کار، تمرکز بر این نکته ضروری است که بازده بلندمدت باید در دوره های کوتاه بررسی شود. می توان اذعان داشت براساس نظر خبرگان مهم ترین دستاورد این پژوهش انتقال مفهوم پویایی در توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی و ساختار روابط پویای متغیرهای آن است. در واقع انجام این پژوهش و مفهوم آن، تغییردهنده ی نگاه مدیران و متولیان رشد و توسعه راهبردی به این پدیده ی مهم، پیچیده و پویا است.

علاوه بر این نتایج حاصل از این پژوهش را می توان به شرح زیر بیان کرد:

۱- پس از بررسی مدل علی-معلولی و مدل جریان ارائه شده، مشخص شد عواملی چون تعهد، اعتماد متقابل و رضایت از همکاری در کاهش توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی نقشی اساسی دارند.

۲- براساس نتایج تحلیل سناریو، شرکت های فعال در این استان می توانند به منظور توسعه اقتصادی شهرهای صنعتی از طریق برنامه ریزی های کوتاه مدت، در راستای کاهش تعارضات غیر کارکردی، شفاف سازی وضعیت شرکت ها، ایجاد حس مشترک میان آن ها و کاهش تضاد موجود، تلاش کنند.

۳- با توجه به سناریوهای بررسی شده، در راستای کاهش عامل تفاوت در زمینه ی فعالیت بازاریابی در ساختار خوشه های کسب و کار و بر اساس نظر خبرگان، شرکت ها باید شریک ها و تأمین کنندگانی را انتخاب کنند که از نظر بازار فروش و حوزه ی فعالیت و تأمین مواد اولیه با کیفیت با هم هم خوانی داشته باشند، هم چنین می توانند از طریق بهبود انتقال و تسهیم اطلاعات به شفاف سازی پردازند و تعاملات بیشتری جهت کاهش آسیب های زیست محیطی داشته باشند.

۵- بحث و نتیجه گیری

هدف تحقیق حاضر تدوین مدل پویایی توسعه اقتصادی شهر های صنعتی با تاکید بر شاخص های پایداری خوشه های کسب و کار بوده است که تحقیق حاضر از نوع اکتشافی و کاربردی می باشد که جهت مدل سازی از رویکرد پویایی سیستم ها استفاده خواهد شد و با تکنیک مدل ساختاری تفسیری به سطح بندی و تعیین ارتباطات میان شاخص ها و زیر شاخص های مدل ارائه شده خواهیم پرداخت و نرم افزار مورد نظر ونیسم بود نتایج نشان داد که مهمترین دستاورد این پژوهش انتقال مفهوم پویایی در توسعه اقتصادی شهر های صنعتی و ساختار روابط پویای متغیرهای آن است. در واقع انجام این پژوهش و مفهوم آن، تغییردهنده ی نگاه مدیران و متولیان رشد و توسعه راهبردی به این پدیده ی مهم، پیچیده و پویا است

در تبیین این یافته ها می توان بیان داشت که امروزه رشد و توسعه فرصت های شغلی از طریق گسترش خوشه های کسب و کار، نقش محوری و بارزی در سیاستهای اقتصادی برای کاهش نرخ بیکاری در مناطق شهری و روستایی ایفا می نماید و یکی از راهکارهایی که در بعضی کشورهای دنیا برای توسعه فرصت های شغلی چه در مناطق شهری و چه در مناطق روستایی در سالهای اخیر اتخاذ شده است حمایت از توسعه خوشه های کسب و کار می باشد. خوشه های صنعتی در بخش صنایع و خوشه های کسب و کار در بخش های مختلف اقتصادی، با مزیت هایی که دارند علاوه بر افزایش ارزش افزوده برای یک منطقه یا یک روستا، منجر به افزایش فرصت های شغلی می شود

همچنین ایجاد ارتباطات بین المللی، با هدف جذب سرمایه گذاری خارجی برای توسعه اقتصادی شهر، ضرورتی است انکارناپذیر که می تواند تبادلات فرهنگی و رشد و ارتقای فردی و اجتماعی شهروندان و یک شهر را فراهم کند. از سوی دیگر نیاز به افزایش دانسته ها، ضرورت توسعه آموزش را فراهم خواهد کرد و توسعه زنجیروار مفاهیم و موضوعات شهری در پس توسعه اقتصادی رخ خواهد داد که این همه از نتایج رسیدن به توسعه اقتصادی در یک شهر محسوب می شود. بدین معنی می توان ادعا کرد که توسعه شهر در بستر توسعه اقتصادی بایسته بوده و بالنده خواهد شد. با حضور بنگاهها و واحدهای مستقل اقتصادی که فعالیتهای مشابه یا مکمل انجام میدهند، تحت واحدی کلی به نام خوشه، رشد هریک از اجزا و رشد کلات اقتصاد کشورها را به دنبال دارند. در نظر گرفتن این مطلب و تأکید بر حضور صاحبان واحدهای کوچک و متوسط (کارآفرینان در خوشه) برای انجام دادن فعالیتهای اقتصادی آنها در خوشه های صنعتی، کشورها را به رشد اقتصادی بالایی میرساند. با توجه به نقش خوشه های صنعتی در توسعه منطقه ای و اقتصادی، بیشک حضور در خوشه ها و ساختار خوشه ها برای کارآفرینان مزایایی به همراه دارد. بررسی مطالعات انجام گرفته در زمینه خوشه های صنعتی بیشتر به توصیف و بررسی های کلی از خوشه های صنعتی پرداخته اند. بررسی های انجام گرفته در زمینه خوشه های صنعتی پژوهش نشان میدهد که آثار ساختار خوشه های صنعتی؛ که دربرگیرنده روابط عمودی و افقی (اسا، لانو، ۲۰۱۹). با توجه به یافته های پژوهشی پیشنهادات کاربردی زیر ارائه می گردند:

- ۱- پیشنهاد میگردد که شرکت های تحت مطالعه سعی نمایند در بخش های از نیروهای انسانی متخصص جهت افزایش کارایی و بهره وری شرکت ها استفاده نمایند و آموزش های لازم به آنها ارائه گردد.
- ۲- پیشنهاد میگردد که شرکت ها با ایجاد اتلاف و زنجیره با مشتریان و تامین کنندگان خود به افزایش یکپارچگی و کاهش آسیب پذیری کسب و کارها توجه داشته باشند.
- ۳- پیشنهاد میگردد که شرکت ها از تامین کنندگانی استفاده نمایند که به صورت مستمر عملکرد خود را ارزیابی نموده و در ارسال به موقع مواد اولیه و کیفیت مناسب مواد دارای عملکرد مناسبی هستند.
- ۴- پیشنهاد میگردد که شرکت ها سعی نمایند با افزایش چابکی شرکت ها به تغییرات تکنولوژیکی در حوزه کسب و کار خود واکنش سریع و مناسب نشان دهند.
- ۵- پیشنهاد میگردد که شرکت ها با ایجاد یک واحد تحقیق توسعه و مطالعات خوشه های کسب و کار به بهبود عملکرد خود کمک نمایند.

۶- در برنامه های آموزشی و بازآموزی عواملان توسعه خوشه ها در کشور، مهارت های مطرح شده در تحقیق ممکن است در سرفصلهای آموزشی و پرورشی اصلی قرار گیرد تا از طریق ارتقای این مهارتها در عامل توسعه خوشه پایداری توسعه خوشه افزایش یابد. همچنین، عواملان توسعه خوشه های مورد مطالعه و سایر خوشه های در حال اجرا در کشور میتوانند با رعایت نکته های اشاره شده در مضمون برنامه ریزی در خوشه، از طریق ایجاد چشم انداز مشترک ضمن استفاده از مشارکت فعال اعضای خوشه در تدوین برنامه های عمل خوشه، فرصتها را مبنای برنامه ریزی قرار دهند و به نیاز گروههای مختلف توجه کنند.

۷- برای افزایش کارآفرینی در خوشه ها باید روابط درون خوشه ها (روابط افقی و عمودی) تقویت شوند. بر این اساس پیشنهاد میشود همکاری با همصنفا، ارتباطات و همکاریهای بازار و تبادل دانش و اطلاعات افزایش یابد و همچنین ارتباطات با تأمین کنندگان مواد اولیه، مشتریان و ارائه دهندگان خدمات مشترک برای واحدهای تولیدی تسهیل شود. همچنین، سیاستگذاران مشوقهایی را برای ترغیب صاحبان مشاغل درون خوشه ها به همکاری و ایجاد ارتباط باهم صنفا در نظر گیرند.

۸- برای افزایش نوآوری باید فعالیت های کسبوکارها در قالب خوشه های صنعتی انجام گیرد. براساس این نتیجه پیشنهاد میشود سیاستمداران و قانونگذاران امکان افزایش خوشه سازی را برای تمام کسب وکارها به منظور افزایش نوآوری و امکان رقابت در بازارهای جهانی فراهم سازند.

همچنین محدودیت های تحقیق حاضر شامل این است که از آنجایی که با گذشت زمان و ایجاد تغییرات در کشور و نگرش ها نتایج بدست آمده را نمی توان به بازه زمانی بلند مدت تعمیم داد و در واقع نتایج برای مقطع زمانی فعلی است و از آنجه ابزار گردآوری داده ها مصاحبه و پرسشنامه بوده است ممکن است پاسخ دهندگان به دلایلی چون سوگیری، بی تفاوتی، احتیاط و ... نظرات واقعی خود را تا حدودی تعدیل داده باشند که بر روی نتایج تاثیر گذاری است و در خصوص تحقیقات اتی پیشنهاد میگردد که الگوی طراحی و آزمون شده این پژوهش را در استان های دیگر بررسی کنند. علاوه بر متغیرهای در نظر گرفته شده در این پژوهش، از متغیرهای دیگری همچون فضای کسب وکار خوشه های صنعتی، توانایی غلبه بر محدودیت ها و چالشهای پیش روی بنگاه های درون خوشه استفاده کنند.

منابع و ماخذ

1-Eliassy, Mehdi (۱۳۹۳). Assessing the capability and determining the priority of industrial clusters in Golestan province. Master's thesis. Allameh Tabatabai University. Faculty of Humanities. 105(In Persian)

2- Psychology, Kazem (1391). Management Challenges of Business Cluster Development. National Conference on Entrepreneurship and Business Management and Knowledge Base. Mazandaran University 118(In Persian)

3- Ravan Shad, Nasim and Hamid Saremi (1394). Investigating the Factors Affecting Economic Development, The Second Scientific Conference on New Findings of Management Sciences, Entrepreneurship and Education in Iran, Tehran, Association for the Development and Promotion of Basic Sciences and Technologies 19: 5.57-59. (In Persian)

- 4- Sharifzadegan, Mohammad Hossein, Nouraei, Homayoun (2015). Analysis of the effects of industrial clusters on the development of the studied areas: Industrial clusters of stone in the metropolitan area of Isfahan. *Strategic planning*, 6 (24) .27-44. (In Persian)
- 5- Zohourian, Meysam, Rahimnia, Fariborz (1394). Presenting a model of sustainable development of business clusters in Iran. *Journal of Entrepreneurship Development* .8 (1) .41-59. (In Persian)
- 6- Mokhtarian, Maryam (1394). The effect of industrial cluster structure on entrepreneurship in cluster businesses. *Journal of Entrepreneurship Development*. Volume 8, Number 5 .34-67.(In Persian)
- 7- AlexanderB. Tatiana,K. Svetlana,U(۲۰۱۳). Formation of industrial clusters using method of virtual enterprises. *Procedia Economics and Finance* °(۱۲) ۶۸- ۷۲
- 8- Anbumozhi, V, Gunjima, T, Prem Ananth, A, & Visvanathan, C. (2018). An assessment of inter-firm networks in a wood biomass industrial cluster: lessons for integrated policymaking. *Clean Technologies and Environmental Policy*, 12(4), 365-372. doi: 10.1007/s10098-009-0246-z
- 9-Bauer, M, Ismailova, A, Okutayeva, S, & Bencheva, N. (2019). Development of Regional Meat Cluster as a Means to Raise the Competitiveness of Livestock Industry. *International Electronic Journal of Mathematics Education*, 11(7), 2057-2070
- 10-Bauer, M, Ismailova, A, Okutayeva, S, & Bencheva, N. (2019). Development of Regional Meat Cluster as a Means to Raise the Competitiveness of Livestock Industry. *International Electronic Journal of Mathematics Education*, 11(7), 2057-2070.
- 11-Felzensztein, C, & Gimmon, E. (2014). Industrial Clusters and Social Networking for enhancing inter-firm cooperation: The case of natural resources-based industries in Chile. *Journal of business market management*, 2(4), 187-202. Doi: 10.1007/s12087-008-0031-z
- 12-Felzensztein, C, & Gimmon, E. (2014). Industrial Clusters and Social Networking for enhancing inter-firm cooperation: The case of natural resources-based industries in Chile. *Journal of business market management*, 2(4), 187-202. Doi: 10.1007/s12087-008-0031-z
- 13-Jiang Ping, M. H. (2013). "Strategic Analysis of the Competitive Forces in Industrial Clusters: A Case of Shandiz Furniture Industrial Cluster". *Asian Journal of Research in Business Economics and Management*, 3(12), 344-356.
- 14-Lai.Y(2013). The effects of industry cluster knowledge management on innovation performance. *Journal of Business Research* 12 (2013) 1–6
- 15-Karaev, A., Koh, S. L., & Szamosi, L. T. (2013). "The cluster approach and SME competitiveness: a review". *Journal of Manufacturing Technology Management*, 18(7), 818-835.
- 16-Palmer,M. Medway.D. Warnaby,G(2017). Theorizing temporary spatial clusters and institutional boundary-work in industrial marketing. *Industrial Marketing Management* 61 (11) 104–113
- 17-Rocha, H. (2015). "Do Clusters Matter to Firm and Regional Development and Growth?: Evidence from Latin America". *The Journal of the Iberoamerican Academy of Management*, 13(1), 83–123.
- 18-Stiglitz, J. and Lin J. Y. (2013). "The Rejuvenation of Industrial Policy". Policy Research Working Paper, Office of the Chief Economis .1(12).13-45.